

Kirkevergen i Ålesund
Langelandsveien 17
6010 ÅLESUND

Andrea Hunger

Dato: 20.05.2022

Vår ref: 21/04061-6 SMH

Deres ref: 19/00014-005

Godkjenning - renovering av Ålesund kirke

Ålesund kirkelige fellesråd søker i brev 17.11.21 Møre biskop om godkjenning av renovering av Ålesund kirke. Vedlagt søknaden er tilstandsanalyser og forslag til tiltak, fasadetegninger og detaljtegninger samt tidligere notater og referater. I tillegg er det ettersendt til saken vedtak 013/19 i Ålesund kirkelige fellesråd om restaurering av Ålesund kirke samt referat fra forhåndskonferanse 26.03.21 mellom Ålesund kirkelige fellesråd og Ålesund kommune.

I den fyldige søknaden fremgår det at det er akutt behov for å gjøre tiltak som sikrer Ålesund kirke mot inntrenging av vann og påfølgende skader. Søker er opptatt av at byggets klimaskall skal være intakt, og at bygget ikke blir påført ytterligere følgeskader av vanninntrengning. Dokumentasjonen som følger søknaden viser planer for å redusere vanntilførselen utenfra og slik avverge følgeskader inne i bygget. Søkeren ber om godkjenning av renoveringen i samsvar med det som foreligger av tegninger og vedlagte forslag til utførelse av beslagene og inntekkingen. Konkret innebærer tiltaket bl.a. et minimums beslagnedtrekk på de mindre gavlene på 10 cm og et minimum beslagnedtrekk på 14 cm på hovedgavlene mot øst og vest.

I søknaden skriver fellesrådet bl.a. dette:

Som det fremgår av vedleggene, står vi foran store utfordringer i forhold til fremtidig bevaring av Ålesund kirke. Problemene i kirken er ikke av ny dato. Ut ifra observasjoner i innvendig kledning i tak ses spor etter omfattende lekkasjer over lang tid. Dette har medført stadig større avflassing av murpuss. Spesielt i trappeganger mot øst, men kan sees i stadig større grad andre steder i kirken.

Vi har også utfordringer med det planlagte HC toalettet, der innvendige vegger hadde svært høy fuktkonsentrasjon, derfor er gjennomføringen av denne ombyggingen utsatt. I vinter hadde vi lekkasjer mot fresker i korbue av sot/tjæreholdig vann. Dette ble lokalisert til pipeløp i gavl mot vest.

Problemet er tiltagende i størrelse og omfang. Med et våtere klima vil også problemene vokse i takt med dette. Det er også grunn til bekymring i forhold til uvurderlige kunstsatter i kirken. Freskoarbeidet i koret er svært utsatt for fuktighet, da det ligger ut mot vestvegg som er utett, og er pusset på netting som er utsatt for rust. En kan få en svekkelse i hele oppbyggingen med medfølgende nedfall. Vi har etablert et observasjonsregime for å overvåke allerede etablerte sprekker i murpussen.

Ålesund kirke

Ålesund kirke er en langkirke i stein, betong og tre – bygget i 1909. Kirken har langplan og 800 sitteplasser. Den er listeført av Riksantikvaren som kulturhistorisk særlig verdifull kirke. Kirken må regnes som et av de mest sentrale og viktige kirkebyggene i Møre, og er et signalbygg i Ålesund by.

Lover og forskrifter

Etter kirkeordningen § 23 skal biskopen godkjenne ethvert tiltak ut over vanlig vedlikehold på og i kirke. Etter kirkebyggforskriften § 4 skal Riksantikvaren forelegges saken til uttale før biskopen gjør vedtak.

Fellesrådsbehandling, befaringer og uttalelser

Saken om restaurering av Ålesund kirke var oppe i Ålesund kirkelige fellesråd i sak 013/19, hvor rådet fikk en skriftlig redegjørelse omkring bygningsmessige forhold i kirken, inklusive flere tilstandsanalyser og rapporter med konkrete på måter og metoder for å kunne gjøre noe med de bygningsmessige utfordringene. Fellesrådet gjorde den gang slikt enstemmig vedtak:

Ålesund kirkelige fellesråd vedtar å gjennomføre tiltak for restaurering av Ålesund kirke iht. tilstandsanalyse fra WSP Norge AS og automatisk slukkeanlegg innen for en kostnadsramme på 15 millioner. Det søkes Ålesund kommune om garanti for renter og avdrag for et lån til å utføre omtalte arbeider.

26.03.2021 var det forhåndskonferanse mellom Ålesund kirkelige fellesråd og Ålesund kommune, inklusive befaring i Ålesund kirke. Av referatet fremgår det at ved fasadeendring og når nye materialer påføres må det søkes om dispensasjon fra reguleringsplanen for Ålesund sentrum. Videre heter det:

Formålet med reguleringsplanen er å bevare den kulturhistoriske bebyggelsen både i helhet og i detalj, og ved gjennomføring av tiltaket må det legges spesielt vekt på å bevare de originale bygningselementene og håndverksteknikkene.

For endring av fasader og fasadenes detaljer skal det foreligge uttalelse fra antikvarisk myndighet. Målestokk, materialvalg og karakter skal søkes bevart når det gjelder verneverdig bebyggelse, eksisterende materialer skal repareres. Ved nødvendig utskifting må det foretas nøyaktig kopiering.

[...]

Ved rehabilitering/endringer skal det fremst søkes tilbakeført til opprinnelig utseende.

Endringer av bygningsdetaljer skal vurderes slik at de blir mest mulig lignende de opprinnelige. Det opprinnelige inntrykket skal beholdes. Det er viktig å opprettholde de opprinnelige elementer slik at visuelle kvaliteter av området blir sammensatt og bygningen forteller om områdets arkitektoniske utvikling.

I referatet står det også at endringer av fasader/tak ihht. reguleringsplanen skal fremlegges til behandling i Planutvalget i Ålesund kommune.

Det var befaring i Ålesund kirke 13.10.21. Deltakere på befaringen var bl.a. repr. fra fellesrådet, biskopen, kirkerådet, fylkeskommunen, Riksantikvaren og samarbeidende tradisjonshåndverkere. Befaringen ble oppsummert i referat, som er delt med de deltakende aktørene og med Ålesund kommune.

På bakgrunn av befaringen 13.10.21 og samtaler, sendte Ålesund kirkelige fellesråd 17.11.21 søknad til Møre biskop (gjengitt ovenfor) om renovering av Ålesund kirke.

Biskopen bad Riksantikvaren om en uttale til søknaden, og i brev 30.11.21 uttaler Riksantikvaren bl.a. dette:

Ålesund er utsatt for stor klima og nedbørsbelastning, og vi er kjent med at Jugendbyen byr på svært mange ulike typer beslagsløsninger med varierende nedtrekk. Vi har derfor kunnet stille oss bak en beslagsløsning med bruk av kobber på gavler med et nedtrekk på 8 cm, og som utføres med falsler som tydeliggjør de eksisterende trappeavslutningene på gavlene. For Riksantikvaren er dette et viktig grep for å få til et godt samspill mellom eksisterende arkitektur og de nye beslagene.

[...]

Riksantikvarens vurderinger er et at Ålesund kirkelige fellesråd må gå for en beslagsløsning med så lite nedtrekk som mulig, men som samtidig gir den nødvendige klimasikringen, og ivaretar kirkens arkitektur. Vi ber derfor om at fellesrådet på nytt ser nærmere på en beslagsløsning med et minimum nedtrekk.

For andre tiltak knyttet til klimasikring av kirken, ber vi om at dette tydeliggjøres i en mer detaljert søknad med tiltaksbeskrivelse der forslag til enkelttiltak med materialer og utførelse listes opp på en oversiktlig måte.

Arkitekten hos Kirkerådet uttaler i e-post 19.11.21 bl.a.:

Jeg mener det er viktig at beslagene på Ålesund kirke ikke oppleves som for grove [...], men jeg aksepterer at kystklimaet i Ålesund og den overhengende faren for bygget tilsier at man bør velge en løsning med nedbrett.

[...]

Jeg støtter derfor Riksantikvarens uttalelse rett etter befaringen, som anbefaler nedbrett på 8cm og falsler som understreker avtrappingene i gavlene. Siden nedbrett allerede i utgangspunktet innebærer et kompromiss med arkitekturen mener jeg at man skal tilstrebe den smaleste løsningen som er teknisk forsvarlig, ikke en «safe» løsning med mye marginer på bekostning av det opprinnelige arkitektoniske uttrykket.

18.01.22 mottok biskopen en bekymringsmelding fra Otto Stornes i Dør & Vindusvern, som er blant firmaene Ålesund kirkelige fellesråd benytter til renoveringsarbeid på Ålesund kirke. I denne meldingen ble det gjort rede for omfattende vanninntrengning med tiltagende skader på bl.a. fresko i koret i kirken. Det ble understreket at det værutsatte lokale klimaet legger premisser for hvordan tetningstiltakene må gjennomføres. «Vi kan ikkje sjå på at kyrkja dett sund», sier Stornes.

20.01.22 var det kontaktmøte på Teams, med repr. for fellesrådet, håndverkere, Riksantikvar, kirkerådet og biskopen. Formålet var å finne en omforent løsning på hvordan tiltakene skal utføres og gjennomføres. Fra fellesrådet ble det beskrevet en situasjon der det renner vann inn i kirken, med eskalerende skader – og at sikringstiltak mot vanninntrengning i dette tilfellet må trumfe estetiske/arkitektoniske hensyn.

Det ble lansert et forslag til en differensiert søknad og et prøveprosjekt, der nedtrekket på værsiden (vestsiden) kunne være større enn ellers på bygget. Prøveprosjekt-status ville kunne bety at man i en prøveperiode ikke trenger søke kommunen om tiltaket.

Fra Riksantikvarens side ble det understreket at man ønsker så lite nedtrekk på beslagene som mulig (jf. uttalelse 30.11.21), men at man er villig til å se nærmere på en løsning med differensiert beslagnedtrekk. Forutsetningen er en utvidet søknad fra fellesrådet til Riksantikvaren, med konkrete forslag, detaljerte uttegninger og grundige begrunnelser.

I etterkant av kontaktmøtet 20.01.22 tok fellestrådet et initiativ, der man gikk bort fra skissen med prøveordning, som det var enighet om i kontaktmøtet, og i stedet foreslo respektive 14 cm nedtrekk på vestfasaden og 10 cm nedtrekk på de øvrige, og fremholdt at man oppfattet Riksantikvarens uttalelse datert 30.11.21 som en aksept for dette.

Riksantikvaren skrev i e-post 27.01.22, som en respons til dette initiativet bl.a.:

Riksantikvarens vurderinger er et at Ålesund kirkelige fellestråd må gå for en beslagsløsning med så lite nedtrekk som mulig, men som samtidig gir den nødvendige klimasikringen, og ivaretar kirkens arkitektur. Vi ber derfor om at fellestrådet på nytt ser nærmere på en beslagsløsning med et minimum nedtrekk.

[..]

Ettersom det stadig kommer forslag til endring av nedtrekket på beslagene, må vi be om at forslaget til nedtrekk på 10 og 14 cm nå begrunnes grundig i forhold til det faktiske behovet for å få til en god klimaskallsikring, men som samtidig ivaretar kirkens arkitektur. Videre må de estetiske og arkitektoniske konsekvensene ved et differensiert nedtrekk på 14 og 10 cm synligjøres og illustreres.

I et notat datert 22.03.22 leverer Olset AS, på vegne av Ålesund kirkelige fellestråd, en ny vurdering av klimaskalltiltak på Ålesund kirke. I notatet gjennomgås saksforløpet, og valg av løsninger på gavlbleslag begrunnes og illustreres, på bakgrunn av anmodningen i e-post fra Riksantikvaren 27.01.22. I notatet heter det bl.a.:

Hovedproblemet er inntrengning av vann, som fører til fuktproblem, og dette må løses ved fornying av fuger, reparasjon av oppsprukket murverk, spekking, samt tekking av gesimser.

I kystklima må beslagene ha nedbrett. Siden nedbrett allerede i utgangspunktet innebærer et kompromiss med arkitekturen, må man tilstrebe den smaleste løsningen som er teknisk forsvarlig ut fra tilstrekkelig klimaskallsikring.

I notatet drøftes to alternative løsninger for utforming av beslag på gavlene, ut fra arkitektur, nødvendig klimasikring og økonomi.

1. Avtrapping av beslaget som følger avtrappingen på gavlstene.
2. Beslag som følger fallet på gavlene uten avtrapping, men med falser som tydeliggjør inndeling av stein.

Konklusjonen er at man går inn for alternativ 2. Det fremholdes at dette alternativet innebærer nedtrekk på 10 cm for de små gavlene og 14 cm på hovedgavlene. Olset AS skriver videre:

Vi mener denne løsningen gir den beste balanse mellom god arkitektur, tilstrekkelig god klimasikring og sikker utførelse. Økonomien blir også best ivare tatt ved denne løsningen.

For renneløsninger foreslås følgende:

Vår anbefalte løsning baserer seg på en av prinsippene som er vist på bygget i dag, hvor takrenne er trukket noe ut i forhold til gesimsstein. Dette gir plass for at dimensjon på takrenner kan økes og dermed lettere vil kunne fange opp takvannet også ved ekstremvær.

Høyder på takrenner beholdes tilsvarende dagens løsning. Beslag trekkes ned på utsiden av takrenne i tilsvarende lengde som i dag. Beslaget vil da dekke fuger i møte med gesimsstein, samt gir plass for å etablere skjulte innfestninger.

I en uttalelse til tiltakene skriver Riksantikvaren i brev 12.05.2022 bl.a.:

Som vi tidligere har påpekt i saken (blant annet i brev den 30.11.2021) er Riksantikvaren fra før kjent med at kirken har store og vedvarende problemer med fukt- og vanninntrenging i et hardt kystklima, og vi har tidligere vurdert at beslag på gavler kan være et tiltak som vil bøte på disse problemene. Ålesund er utsatt for stor klima- og nedbørsbelastning, og vi er kjent med at Jugendbyen byr på svært mange ulike typer-beslagsløsninger med varierende nedtrekk. Vi har derfor kunnet stille oss bak en beslagsløsning med bruk av kobber på gavler med et så lite nedtrekk som mulig, og som utføres med tydelige falser som tydeliggjør de eksisterende trappeavslutningene på gavlene. For Riksantikvaren er dette viktige grep for å få til et godt samspill mellom eksisterende arkitektur og de nye beslagene.

[...]

På bakgrunn av det innsendte materialet kan Riksantikvaren stille seg bak forslaget til beslag på gesimser og piper, samt endringer av takrenner, slik som foreslått i oversendelsen den 24.04.2022. Vi forutsetter igjen at beslagsløsningens nedtrekk er en minimumsløsning i forhold til det faktiske behovet for å få til en god klimaskallsikring og ivaretagelse av kirkens arkitektur. Videre forutsetter vi at kobberbeslagene utføres med tydelige falser som følger gesimsenes trappeavslutning.

For andre tiltak knyttet til klimasikring av Ålesund kirke, ber vi om en mer detaljert tiltaksbeskrivelser der forslag til enkelttiltak med materialer og utførelse beskrives nærmere.

Vurdering

Både for faste kirkegjengere og byens øvrige befolkning er Ålesund kirke et viktig samlingspunkt og et signalbygg, beliggende relativt sentralt i bystrukturen. Plasseringen, størrelsen, formen, materialbruk og byggestil fremhever monumentaliteten og understreker kirkens betydning i lokalmiljøet. Kirkens nære omgivelser medvirker til helhetsinntrykket.

Det er en styrke at mange parter over lang tid har bidratt i kartlegging av Ålesund kirkes tilstand, og i planleggingen av renoveringen. Det vises her til flere analyser/rapporter som følger tematikken. Dermed burde det ligge til rette for gode samordnede tiltak som vil tjene menighet og ansatte i kirken, og samtidig ivareta kirkebyggets betydning og uttrykk i de nære omgivelsene og i Jugendbyen.

Biskopen noterer seg at Riksantikvarens uttalelser i denne konkrete saken utelukkende er knyttet til spørsmålet om beslag på gesimser og piper samt endring av takrenner – mens det for øvrige tiltak knyttet til klimasikring av kirken forventes en mer detaljert søknad med tiltaksbeskrivelser. Biskopen følger Riksantikvaren i at saken i denne omgang omhandler spørsmålet om beslag på gesimer / løsning for takrenner – og at de øvrige renoveringstiltakene på kirken blir å komme tilbake til i egen søknad.

Tidlig i prosessen viste fellestrådet til bygningsfaglige rapporter, hvor det fremgikk at nedtrekket på beslagene på gesimser og piper på Ålesund kirke bør være på 14 cm for å oppnå nødvendig klimaskallsikring og skadeforebygging.

Av Riksantikvarens første uttalelser i saken fremgikk det at nedtrekk bør reduseres fra 14 til 8 cm og at trappeavslutningene på møne og gesimser fortsatt bør kunne avleses, nettopp for å videreføre et godt samspill mellom eksisterende arkitektur og de nye beslagene.

Fellesrådet på sin side mente det ikke var mulig å redusere nedtrekket på beslagene uten å få en dårligere løsning, som gjør at vann fremdeles vil kunne trekke inn i murkonstruksjonen. Det ble understreket at det er nødvendig å lykkes med tettingen i første forsøk, og at tilstrekkelig sikring av bygget mot videre skade må veie tyngre enn spesifikke arkitektoniske hensyn.

I den aktuelle situasjonen - med betydelige vanninntrengningsskader – ble det, som nevnt tidligere i brevet, gjennomført en befaring i Ålesund kirke 13.10.21. Inntrykket som festet seg var at skadene er betydelige og de planlagte renoveringstiltakene helt nødvendige og godt gjennomtenkte. Etter befaringen i oktober fremkom det ny informasjon om at Enevold Thømts freskomalerier i koret er ytterligere skadet av saltinnslag og merker, på grunn av pågående vanninntrengning. Det ble derfor igjen henstilt fra fellesrådet om at i alle fall korbuegesimsen og endegesimsen mot vest sikres med beslag med tilstrekkelig nedtrekk, i tråd med søknaden.

Biskopen har menighetens ve og vel som viktigste premis, og forstår at det er nødvendig med omfattende og kraftfulle tiltak for å sikre sognets kirkebygg mot ytterligere skader. Parallelt med dette merker biskopen seg de vernefaglige vurderingene i saken.

I denne saken blir det på mange måter en avveining mellom estetikk og teknikk når det gjelder de høyst påkrevde tiltakenes utførelse og uttrykk - og de respektive argumentene må vektas. I den sammenheng viser vi til kirkerundskrivet Q-06/2020, som nettopp peker på at eksisterende verdifulle visuelle trekk bør inngå som premisser i planlegging og forvaltning av kirkestedet, og at den arkitektoniske virkningen i omgivelsene bør ivaretas på en estetisk god måte. Det hviler derfor et ansvar på tiltakshaver og utfører i å sørge for at disse kvalitetene ikke forringes.

Biskopen vil legge avgjørende vekt på kirkens robusthet til å motstå skader fra et værhardt og røft klima. Hun lytter til fellesrådets understreking av at de planlagte tiltakene er å se på som en regelrett redningsaksjon for kirkebygget, og at det er nødvendig med et betydelig nedtrekk på beslagene for å forhindre fortsatt vanninntrengning i murkonstruksjonen.

Biskopen finner det vanskelig vurdere grense ved et visst antall centimeter nedtrekk, og nettopp derfor har biskopen spurt Riksantikvaren om råd for en listeført kirke og et signalbygg i Jugendbyen, som Ålesund kirke er. Det har vært viktig for biskopen å lytte til disse rådene. En viktig premis for biskopen har vært at beslag med nedtrekk planlegges og utformes på en slik måte at de i minst mulig grad oppleves skjemmende, ivaretar kirkens arkitektur og faller harmonisk inn i nærområdets tradisjonelle og helhetlige uttrykk.

Biskopen er derfor glad for den kontinuerlige dialogen som har vært mellom tiltakshaver, de ulike bygningsfaglige miljøene og vernemyndighetene, og er svært tilfreds med at man nå sammen har funnet fram til løsninger for beslag med nedtrekk som man kan enes om, og som ivaretar både skadeforebygging og estetikk. Biskopen vil berømme partene for dette.

Biskopen ønsker lykke til med renoveringsarbeidene på Ålesund kirke, og ber om en sluttrapport når alle tiltakene er gjennomført.

Vedtak:

Møre biskop godkjenner søknaden fra Ålesund kirkelige fellesråd om renovering av Ålesund kirke. Godkjenningen er begrenset til tiltak knyttet til beslag på gesimser og piper samt endring av takrenner. Øvrige renoveringstiltak blir å komme tilbake til i egne søknader.

Vedtaket er hjemlet i kirkeordningen § 23, jf. kirkebyggforskriften § 4.

Vedtaket kan klages på innen tre uker fra dette brevet er mottatt, jf. fvl. § 29. Klagen skal i så fall stiles til Kirkerådet og sendes om Møre biskop.

Med vennlig hilsen

Ingeborg Midttømme
biskop

Svein Magne Harnes
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Kopi til:		
Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd	Postboks 799 Sentrum	0106 OSLO
KR - Seksjon for gudstjenesteliv og kultur, Martin Reichenbach	Postboks 799 Sentrum	0106 OSLO
Riksantikvaren	Pb. 8196 Dep	0034 OSLO
Riksantikvaren, Olaf Steen	Pb. 8196 Dep	0034 OSLO
Prosten i Nordre Sunnmøre	Langlandsvegen 17	6010 ÅLESUND
Ålesund kommuneToril Moltubakk	Postboks 1521	6025 ÅLESUND
Møre og Romsdal fylkeskommune, Dør og Vindusvern ASAndrea Hunger		
Kirkevergen i Ålesund	Langlandsveien 17	6010 ÅLESUND
Ålesund kyrkjelege fellesråd	Langlandsvegen 17	6010 ÅLESUND
Møre og Romsdal fylkeskommune	Postboks 2500	6404 MOLDE
Mottakere:		
Ålesund kirkelige fellesråd	Langlandsvegen 17	6010 ÅLESUND